

Abecedari de la il·lusió

MICOL FERRTTI

Abracadabra

Màgia! Una paraula aparentment sense sentit obre les portes a la il·lusió. Fortament evocadora, aquesta fórmula màgica sembla ser la universalment adoptada entre les pronunciades sense traducció. Utilitzada pels prestidigitadors i metges des de l'antiguitat, l'origen hipotètic del terme ho diu tot: de l'arameu Avrah KaDabra, «jo crearé tal com parlo»; de l'hebreu Abreq ad habra que significa «envia el teu llamp fins a la mort»; alguns han hipotetitzat que el terme pot derivar de l'àrab Abra Kadabra, que vol dir «Fes que les coses es destrueixin».

Badoc

Romandre amb la boca oberta per uns segons o per una vida sencera, vigilant que no entrin mosques a la moca, o bestioles per l'estil. Badoc és aquell que es deixa robar els ulls per la Bellesa ancestral, segrestat per allò que mira i no serà salvat fins que l'encanteri no el retornarà al seu cos. Us heu fixat mai en l'escena commovedora de les cares dels vaillets que miren un espectacle de titelles?

Càmera obscura

Pot passar, durant una migdiada a la tarda d'una tòrrida jornada d'estiu, d'ensopegar amb l'extraordinària patent natural anomenada «càmera obscura». La llum que travessa les persianes abaixades, o el forat d'una porta, reproduceix a la paret el que passa al carrer. Tot, però és capgirat. El nostre ull funciona de manera similar: el pany és la pupil·la, la retina és la paret. Tot, però és adreçat.

Droga

La Natura ens obsequia amb una eina per superar-la. És el pont cap a la divinació, el cor i els ulls dels rituals màgics, religiosos i, avui, metropolitans. Les drogues, sintètiques o pures, inflen la percepció fins a un punt límit, i el límit és posat per la droga mateixa. Permeten viure l'experiència narrativa de l'adverbi: es viu dins, fora, a sobre i a sota, demà, abans, massa, més enllà.

Eclipse

Quan un cos entra dins el con d'ombra d'un altre cos. Un fenomen que referit al planeta terra estimulava curiositat i més sovint, preocupació. Veritable teatre d'ombres còsmic, còmplices el sol i la lluna, l'eclipse va il·luminar el camí a molts científics, trasbalsant el bioritme de cavalls i gallines.

Fenaquistoscopi

1833: primer pas de les visions animades. Joseph Plateau, precursor ante litteram dels Lumière, inaugura les reproduccions mecàniques del moviment. «Agafar un disc de cartró foradant-lo amb un cert número de esclatxes primes i dibuixar figures sobre una de les cares» – recita la fórmula. El disc gira entorn al seu centre, el centre és un mirall, un ull espia a través de les esclatxes: les figures reflexes al mirall, em comptes de confondre's com passaria miren el disc rotant de qualsevol altre punt de vista, sembla que no participin més al moviment de rotació del disc sinó que més aviat s'animen i comencen a ballar. Comença la era del voyeur.

Grand Guignol

Renunciar a l'ull i consagrar-se al cos tèrbol i sanguinolent. Devastant-lo, depravant-lo, torturant-lo, a través de l'ambigüitat i de la part fosca dels suburbis finiseculars (fin d'època). Fundador del teatre Grand Guignol el 1896, va ser Oscar Méténier, un ex secretari de comissaria de la policia parisenc, el qual va aprendre la seva experiència com a tutor de l'ordre, per portar a escena els casos més horribles. L'espectacularització del sordid i repugnant sovint complaïa l'espectador. I aquest, demanava precisament allò: una emoció prohibida, espia des del forat del pany, una necessitat de malestar.

Hans Holbein el jove

En referència a l'anamorfosi. En el cèlebre quadre «Els ambaixadors», Holbein no vol amagar el viatge «d'anada» de l'anamorfosi, perquè fins i tot un cec nota la taca sobre la catifa entre els dos nobles homes vestits de vint-i-un botó. Allò que és entre bastidors,

i en canvi, és el moviment de «retorn», o sigui el fet que, vist des d'un punt de vista particular, la taca és un crani terrorífic. Com esmenta el bon Baltrusaitis, «una destrucció que precedeix a una reconstrucció, una evasió que implica, però, un retorn».

Il·lusió

Una manera d'explorar i conèixer el món passant per alt alguns detalls.

Joguina

Són objectes experimentals, com totes les màquines il·lusòries. Permeten jugar amb les normes de la mentida a un joc que troba noves veritats. Les il·lusions òptiques, els laboratoris científics, les estances de la canalla, són plens d'objectes que semblen innocus. Quan comença el joc, però, esclaten revolucions.

Llanterna màgica

Aparell òptic, inicialment d'una sola lent que, gràcies a una font lluminosa interna, projecta sobre una pantalla, imatges pintades sobre vidre amb colors translúcids, obtenint-ne l'engrandiment. Mentrestant, la invenció de la fotografia el 1826 de la mà de Joseph-Nicéphore Niepce va assentar les bases per a la invenció del cinematògraf: unint la projecció de les imatges a la fotografia, hauria estat possible reproduir la realitat.

Mirall

Crepa en allò real, diafragma de móns, destructor d'identitats, cosmètic argentat, multiplicador del res, rei de tots els regnes reproduïbles, reina i mare dels regnes infinits i impossibles, fill bastard de la bellesa, l'amagatall del doble, porta dels Inferns, examen per a l'Eternitat, finestra amb vistes a una altra finestra, i després a una altra, i a una altra, i el somni encara ens intriga i ens enganya.

Nit

Ambient primitiu on entrenar l'ull. Reconèixer les ombres i ambientar-se entre els contorns indefinits dels objectes, considerant cada esguard incert com l'instrument més fiable per retrobar la via a casa.

Orguenet (de Barbàrie)

Una capsula que produeix música mecànicament. Sent el temps com el qui la toca, o millor, fa girar els seus engranatges, perquè està feta ja sigui de pell que de metall, de fusta i de roba. De naturalesa captaire, era sovint la banda sonora d'il·lusionistes i pela canyes. Els orgueners més coneguts són els micos amb l'uniforme.

Pinotxo

«Hi havia una vegada... - "Un rei!" - Diran de seguida els meus petits lectors. No, nois, us equivoqueu. Hi havia una vegada un tros de fusta.» Quin inici millor que aquest si no el que utilitza Collodi per descriure una titella. L'estupor més gran que es prova quan una titella imita les pròpies vivències, té a veure amb la seva ficció palesa. El misteri s'amaga dins l'anomenat «obrador», el petit escenari on el titellaire comparteix amb les seves màscares el doble destí de deixar d'existir – i la fusta, com la soca de Pinotxo, és apte per «llençar al foc», o sigui, ser reduït a cendres – i, juntament, al de voler esdevenir quelcom diferent i transformar-se.

Quadre

Equivalent en l'idioma a una pintura, el quadre delimita, fa quadrar allò que tendencialment escaparia fora d'escena. Emmarca la tensió creativa que fuig, encadena allò que d'una altra manera emanaria com lava. Anaximandre, el primer filòsof, va ser agrimensor (aquell que s'encarrega de mesurar terrenys agrícoles) i va perimetrar l'Àpeiron, l'origen de l'univers. L'agrimensor K. del Castell de Kafka, a segles de distància, va quedar aclaparat.

Rialla

La palanca més eficient per esbotzar l'ensopida unidireccionalitat de les coses. No més fa falta una definició de «rialla», per esclafir a riure: «modificació del ritme respiratori, suspensió de l'aspiració, sacseig de la gola, contracció de molts músculs (particularment els facials i abdominals), exhibició de les dents i, potser, lacrimació.

Somni

Deixo la paraula a Borges, que del somni n'ha fet casa seva: «Si el somni fos (hi ha qui diu) una tregua, un pur repòs de la ment, per què, si et desvetllen de manera brusca, tens la sensació que t'han robat una fortuna? Per què és trist llevar-se d'hora? L'hora ens priva d'un do inconcebible, íntim fins al punt de se traduir només amb el sopor, que la vetlla daura de somnis, potser pàl·lids reflexos interromputs dels tresors de l'ombra, d'un món atemporal, sense nom, que el dia deforma en els seus miralls. Qui seràs aquesta nit en l'obscur son, a l'altra banda del teu mur?»

Taumàtrop

És la demostració més senzilla i eficaç de la persistència de les impressions lluminoses sobre la retina, una mena de latència de l'ull. Només cal retallar una cartolina, dibuixar a sobre, per exemple, un ocell en un costat, una gàbia a l'altre, i lligar dos cordills a l'extrem oposat del tros de cartolina. Fent-lo rodar sobre sí mateix, heus aquí el joc aconseguit: l'ocell és dins la gàbia.

Utsushie

Més conegut com el teatre de les ombres xineses. Sembla que hagi estat improvisats d'una brigada d'eunucs. Quan l'emperador va perdre l'amant, semblava inconsolable. Aleshores van pensar reconstruir una estàtua de la noia: el contorn de l'ombra projectada sobre una tela, reconduïa al sobirà a la veritat de l'Amor. «La teva mà es mou entre la llum, mira l'ombra i aprendràs a somiar. La il·lusió és la porta dels somnis».

Vista òptica

La nit i el dia en una sola imatge. Foradant sàviament la vista d'una plaça, enriquint la part posterior amb transparències i papers de colors, gràcies a una font de llum és possible degustar moments del dia diversos d'un panorama. A Proust li serveix per fer-ne un escamotatge narratiu, quan el seu alter ego experimenta «la vista òptica dels anys, la vista no pas d'un moment, sinó d'una persona situada en la perspectiva deformadora del Temps».

Wow

Quina meravella!

Xoc

És l'anti-sorpresa. El trauma, el xoc de la modernitat, és el moment en què com més presumeix el subjecte de la possessió del món, menys la posseeix.

Zodiàc

Dotze signes, sis animals, un objecte, la balança, dos monstres, dos bessos i una verge, a través dels quals es pot escriure i reescriure infinitud de vegades la pròpia història llegint el mapa de les estrelles.